

QUÈ ES POT ESPERAR DE L'AMPLIACIÓ DELS BRICS?

JAKKIE CILLIERS

Director del programa African Futures and Innovation i exdirector executiu fundador de l'Institute for Security Studies de Sud-àfrica

En un món cada vegada més polaritzat com el que habitem avui dia, el futur dels BRICS és un tema que acapara l'atenció dels analistes internacionals. La seva expansió recent, el 2023, es percep com un clar indicador del que succeirà i dels desafiaments sísmics que s'aproximen.

Arran de la recent ampliació, cinc nous membres (Egipte, Etiòpia, Iran, Aràbia Saudita i Emirats Àrabs Units) s'han afegit als cinc països fundadors de l'organització, que rep el nom de BRICS per la inicial dels seus membres originaris (Brasil, Rússia, Índia, Xina i Sud-àfrica). En certa manera, el grup ampliat aspira a ocupar l'espai deixat pel Moviment de Països No-Alineats (MPNA), que ha anat perdent rellevància internacional i que, sota el lideratge de l'Índia, ha pretès històricament representar activament el Sud Global. La nova agrupació BRICS+ se situa en paral·lel al G7 (França, Canadà, Alemanya, Itàlia, Estats Units, Japó i Austràlia), que representa el nucli de països del Nord Global. Amb una Xina ambiciosa i en expansió al capdavant, els BRICS+ emergeixen, en el context multilateral, com una força molt més potent del que l'MPNA hagués pogut aspirar a ser.

La bretxa entre els BRICS+ i el G7, com a portaveus respectivament del Sud i del Nord global, ha anat en augment de manera significativa en els darrers anys. L'origen d'aquesta divisió es remunta a la crisi financera de 2007-2008, quan el mercat immobiliari dels Estats Units va assumir riscos excessius i va acabar col·lapsant, provocant una recessió mundial, fallides bancàries, atur i reducció dels ingressos. Encara que alguns països van aconseguir escapar dels seus efectes nocius, en d'altres es paga encara avui el preu dels excessos als

Estats Units. Després de dècades d'expansió dinàmica de la globalització econòmica, actualment ha entrat en una fase d'alentiment, donant lloc a la denominada *slowbalisation*, que es caracteritza per un creixement econòmic i una expansió del comerç molt més modestos. En paral·lel, l'elecció d'un president populista als Estats Units, Donald Trump, que va exercir el seu mandat entre gener de 2017 i gener de 2021, sumat al creixent sentiment antiimmigrant a Europa i l'acaparament de vacunes per part dels països rics durant la crisi de la COVID-19, han estat elements que van emmetzinar les relacions entre els països occidentals i molts països del Sud, en especial aquest últim fet, ja que va visibilitzar la hipocresia dels països rics en un context de pandèmia mundial sense precedents.

Una de les expressions més visibles d'aquest distanciament va tenir lloc arrel de la invasió russa d'Ucraïna, a la qual Occident va respondre amb una crida als països del Sud Global perquè s'alineessin amb les seves posicions respecte a la guerra, fins i tot quan conflictes de més dimensions, com el del Sudan, rebien poca atenció. Els països africans van ser pressionats per fer un pas endavant i posicionar-se sobre aquest tema quan, en altres qüestions, com per exemple les derivades de la competència entre la Xina i els Estats Units per donar forma a l'ordre global, les seves opinions són ignorades i ocupen un lloc marginal.

La realitat és que els africans no volem triar bàndol. Necessitem les profundes butxaques financeres d'Occident de la mateixa manera que necessitem les infraestructures construïdes per la Xina, sense tenir en compte que la major part del nostre comerç és ara amb aquest país asiàtic.

Més recentment, el càstig infligit per Israel al poble palestí a Gaza arran dels atacs terroristes de Hamàs d'octubre de 2023 ha posat de manifest el gran abisme que hi ha actualment entre Occident i la *Resta*. Aquest darrer grup de nacions mostra el seu suport a la causa palestina mentre que Occident ofereix un suport incondicional a Israel. És com si el sistema occidental –l'ordre internacional liberal amb les seves regles occidentals, la seva manera de viure, el lliure comerç i la democràcia– es desentengués dels compromisos assolits.

En comparació amb la coherència ideològica i institucional dels membres del G7, el conjunt dels BRICS+ és heterogeni, com no podria ser de cap altra manera degut a les enormes diferències històriques i de població. Tots els països del G7 són democràcies liberals que defensen els drets individuals, el lliure mercat i la llibertat d'associació i expressió. En canvi, en el grup dels BRICS+, hi conviuen països autoritaris i democràtics amb posicions divergents sobre la llibertat religiosa, la igualtat de gènere i altres qüestions similars.

On sí que coincideixen tots els membres del BRICS+ és en haver patit la dominació occidental, sota els efectes persistents del colonialisme, l'imperialisme o les sancions. És per això que saben bé a què s'oposen –essencialment, a l'ordre internacional liberal creat per Occident i tot allò que en depèn–, però, en canvi, els costa més definir què defensen, especialment si tenim en compte la competència i l'animositat històrica que hi ha entre alguns dels seus membres principals. El perill d'aquesta incoherència tan evident és que podria conduir al desmantellament efectiu del sistema actual basat en regles sense un acord sobre noves regles i institucions o, el que sembla més probable, a perpetuar l'arquitectura actual malgrat la seva pèrdua

de legitimitat i, per tant, d'autoritat per a una acció efectiva.

A més, hi ha diferències importants entre tots dos grups quant a població (els BRICS apleguen el 46% de la població mundial davant el 10% del G7) i quant al volum de la seva economia i el seu dinamisme. Actualment les economies dels BRICS+ corresponen aproximadament al 68% de les del G7; no obstant, segons els escenaris globals previstos, el grup BRICS+ superarà el G7 en termes de volum econòmic cap al 2040, gràcies a un creixement molt més ràpid que el G7 (vegeu Jakkie Cilliers, «Africa in the World», *Institute for Security Studies*, 15 d'abril de 2024). Per

L'auge del populisme, la xenofòbia i les grans empreses d'Internet fan que el futur de la democràcia occidental sembli menys segur

tant, cap al 2050, si s'utilitzen els tipus de canvi del mercat, l'economia dels BRICS+ serà un 16% superior a la del G7. Però si fem el càlcul en funció de la paritat de poder adquisitiu, l'economia dels BRICS+ avui ja és un 18% superior i, cap al 2050, estarà un 52% per sobre, a causa de l'impacte de la població i el creixement econòmic de la Xina i l'Índia. La situació canviaria, no obstant això, si el G7 incorporés el conjunt de la Unió Europea, que de moment només té estatus d'observador.

El món està entrant en una era de competència renovada entre les grans potències dels Estats Units i la Xina, líders dels dos grups oposats. Si els Estats Units dominen econòmicament el grup de països del G7 (55 % de l'economia combinada del grup, i amb previsió que augmenti lleugerament fins al 59 % cap al 2050), la Xina encara té més domini dins del grup BRICS+ (61 % del volum econòmic, que s'espera que romangui constant fins al 2050). Per tant, aquests dos països continuaran dominant els seus respectius grups llevat que la UE emergeixi com un actor global coherent per dret propi.

Durant dècades, Occident va creure –i la teoria de la modernització ho defensava– que el comerç i la inversió globals a la Xina donarien lloc a una creixent convergència en els seus valors i sistemes i que la Xina es tornaria més occidental. Tanmateix, sota el lideratge de Xi Jinping, la Xina s'està tornant més autoritària, i emergeix com un competidor sistèmic d'Occident. Avui dia, a Occident, l'auge del populisme, la xenofòbia i les grans empreses d'Internet fan que el futur de la democràcia occidental sembli menys segur. Facebook i X sembren la discòrdia com a part d'un model de negoci que instrumentalitza la llibertat d'expressió i el lliure mercat per obtenir guanys monetaris sense precedents. I ja no és la Xina qui s'enfronta a pressions per permetre majors llibertats individuals, sinó que és Occident, que ja no sap què fer, amb una població cada vegada més envellida, polaritzada i atrapada en la cobdícia, i un mercat controlat per un grapat de companyies tecnològiques, com Alphabet i Meta, capaces de modelar i canalitzar la ira a les xarxes socials.

Els tres elements clau de la cohesió social en les democràcies liberals, que són el capital social –xarxes socials marcades per alts nivells de confiança–, les institucions fortes i les històries compartides, s'han debilitat i han donat pas a la fragmentació social. En lloc de constatar l'aprofundiment i l'expansió de la democràcia a nivell mundial, les conclusions principals de l'Informe sobre la democràcia de 2024 del projecte «Varieties of Democracy» (V-Dem) mostren que el nivell mitjà de democràcia del que gaudeix una persona mitjana a nivell mundial, el 2023, ha disminuït fins a assolir el nivell de 1985 i, segons els autors, la mitjana per països ha retrocedit als nivells de 1998.

Estem arribant a un punt d'inflexió, on el futur marca el sorgiment de la *Resta*, com

Fareed Zakaria va predir fa alguns anys (Vegeu Fareed Zakaria, *The Post American World. And the Rise of The Rest*. Londres: Penguin, 2011). El desafiament inevitable a què s'enfronta Occident és, evidentment, la impossibilitat de mantenir el seu privilegi aïllat de la resta d'actors internacionals. Només amb les dades aportades prèviament, sense tenir en compte l'efecte del canvi climàtic, la pobresa, la demanda d'ocupació i similars, Occident es veu abocat inevitablement a una tessitura que l'obliga a prendre decisions difícils: o bé lidera sistemes i pràctiques per al futur, o bé es posa a recer i espera que passi la tempesta.

No és la Xina qui s'enfronta a pressions per permetre majors llibertats individuals, sinó que és Occident

